

Vrolijke wetenschap

Op 4 november 1999 gaf Niels Helsloot in Utrecht de Van Marum-lezing *Lachen om jezelf*. Deze lezingen worden vier keer per jaar georganiseerd door Stichting Weten — bekend van de landelijke Wetenschap en Techniekweek — en zijn bestemd voor mensen uit de wereld van de wetenschap- en techniekcommunicatie ('wtc' voor ingewijden). In september 1999 was Helsloot aan de EUR gepromoveerd op het boek *Die fröhliche Wissenschaft* (1882) van filoloog (taalkundige) en filosoof Friedrich Nietzsche, waaraan hij het volgende motto voor zijn proefschrift ontleende:

“Het liefvallige beest mens lijkt steeds als het nadenkt zijn goede humeur te verliezen: het wordt ‘ernstig’! En ‘waar lachen en vrolijkheid is, daar deugt het denken niet’, zo luidt het vooroordeel van dit ernstige beest tegen alle ‘vrolijke wetenschap’. Welaan! Laten we aantonen dat het een vooroordeel is!”

De Van Marum-spreker betoogde dat de wetenschap tot op de dag van vandaag geregeerd wordt door het adagium van Socrates *de waarheid* na te streven. Kennis van de waarheid zou tot deugd leiden, en deugdzaamheid zou gelukkig maken. Dit zou de wetenschap tot een sprookje maken waaraan niet getwijfeld mag worden. Er mag zelfs niet om gelachen worden — het is de breedst geaccepteerde vorm van fundamentalisme.

Helsloot pleitte voor een vrolijker invulling van wetenschap. Hem staat daarbij niet een soort pretwetenschap voor ogen, maar een bewustzijn van de beperkingen opgelegd door het menselijke onvermogen. Vrolijke wetenschap omvat waardering voor de eigen belachelijkheid. Door het eigen leven tot experiment in de wereldgeschiedenis te maken, is kennis mogelijk die nog vanuit ontelbare perspectieven moet worden aangevuld. Maar juist daarom is dit ene perspectief van belang.

Helsloot beëindigde zijn lezing met zes praktische wenken voor wetenschap- en techniekcommunicatie.

1. Wat belangrijk is, is altijd persoonsgebonden.
2. Laat het levensbelang van wetenschap en techniek zien, niet alleen de curiositeitswaarde.
3. Niet alleen het resultaat is interessant, maar ook de vooronderstellingen.
4. Zie wetenschap als onderdeel van de cultuur.
5. Geld is geen graadmeter voor wetenschappelijk belang.
6. Lach om jezelf.

Bij het begrip wetenschap denken zowel Nietzsche als Helsloot eerder aan filologie (het vakgebied van Nietzsche) dan aan een bèta-wetenschap, laat staan aan wiskunde. Helsloot had bij het formuleren van zijn wenken daarom zeker niet de wiskunde voor ogen. Toch kan ik in zijn betoog dwarsverbanden ontdekken met de vernieuwing van het Nieuw Archief die bezig is zich te voltrekken.

Zoals u hebt kunnen zien, heeft het Nieuw Archief voor Wiskunde met de start van de vijfde serie een geheel nieuw gezicht gekregen. Een vrolijker gezicht. Dat is niet om de leukste te willen zijn, maar omdat alleen maar wetenschappelijke ernst niet voldoende is voor een vakblad van een wetenschappelijke cultuur die wil blijven voortbestaan.

Meer dan voorheen zal het Nieuw Archief aandacht besteden aan het persoonlijke. Specialistische wetenschappelijke artikelen zullen het veld moeten ruimen ten gunste van overzichtsartikelen. Meer en meer zullen actuele onderwerpen het gezicht van het Nieuw Archief bepalen.

De laatste wenk van Helsloot moeten we interpreteren als een collectief 'lachen om onszelf'. Dat wordt in dit nummer al in praktijk gebracht. Zo vertelt N.G. de Bruijn hoe hij in een van zijn zeldzame gesprekken met Kloosterman aan hem de vraag stelde: "Waarom doen we eigenlijk al deze wiskunde?" Kloosterman keek eerst naar het plafond en antwoordde toen bedachtzaam: "Dat is wat ik zelf ook vaak denk: waarom doen we dit allemaal?"

Chris Zaal
hoofdredacteur Nieuw Archief voor Wiskunde

Mathematisch Instituut, Universiteit Leiden

Postbus 9512, 2300 RA Leiden

zaal@math.leidenuniv.nl